

2. S.M. Walters, A. Brady, C.C. Bricknell, J. Cullen, P.S. Green, J. Lewis, V.A. Matthews, D.A. Webb, P.F. Yeo & J.C.M. Alexander. 1986–2000. *The European Garden Flora*. 1–6. Cambridge.
3. C.A. Stace. 1991. *New Flora of the British Isles*. Cambridge.
4. C.A. Stace. 1997. *New Flora of the British Isles*, ed. 2. Cambridge.
5. R. van der Meijden. 1996. *Heukels' Flora van Nederland*, ed. 22. Groningen.
6. P.B. Pelsler. 2004. In search of the closest relatives of *Senecia jacobaea*. Systematic studies in *Senecio* sect. *Jacobea* (Asteraceae). Nationaal Herbarium Nederland, Leiden.
7. H. Duistermaat. 1996. Monograph of *Arctium* L. (Asteraceae). *Gorteria Supplement* 3: 1–143.

Boekbespreking 3

L.P. Louwe Kooijmans & P.F.B. Jongste (red.), *Schipluiden. A Neolithic Settlement on the Dutch North Sea Coast c. 3500 cal BC*. *Analecta Praehistorica Leidensia* 37/38, Faculty of Archaeology, Leiden University, Leiden, 2006, 518 pag., € 90,= (+ € 5 verzendkosten), verkrijgbaar bij de Faculteit Archeologie van de Universiteit Leiden, Postbus 9515, 2300 RA Leiden, ISBN-10: 9073368219 (ISBN-13: 9789073368217). — In 2003 vond er een spraakmakende archeologische opgraving plaats in het huidige Schipluiden. Er werd daar destijds grootschalig onderzoek verricht aan een nederzetting uit de Nieuwe Steentijd, daterend rond 3500 voor Christus. De opgraving is (internationaal) interessant, omdat zij een nieuwe kijk geeft op de overgang van het leven als jager-verzamelaar naar een bestaan als voedsel producerende boer in een periode die gekenmerkt wordt door een drastisch veranderende omgeving. Dit Engelstalige boek presenteert de resultaten van dit onderzoek.

Tijdens de opgraving hebben veel deskundigen samengewerkt, elk met hun eigen vaardigheden binnen de archeologie. Het tot stand gekomen boek is een mooi voorbeeld van wat een dergelijk gecombineerde, multidisciplinaire inspanning aan inzichten kan leveren. Het biologisch relevante deel maakt ongeveer een derde van de omvang van het boek uit; er zijn vijf hoofdstukken gewijd aan de botanische tak. Leder hoofdstuk wordt voorafgegaan door een zeer treffende samenvatting, waardoor de rode draad door de artikelen, evenals het gehele boek, prima te volgen is. De inleidende hoofdstukken gaan in op de archeologische methoden en op de achtergrond van de opgraving. Ze worden gevolgd door beschrijvingen van de materiële cultuur, waarin de de productie en het gebruik van de algemene archeologische materiaalgroepen als aardewerk, (vuur)steen, bot, hout en vezels aan bod komen.

In het deel over ecologie en economie gaat de interpretatie van de meer biologische sporen van start, waarbij zowel flora als fauna worden behandeld. Dit wordt voorafgegaan door een verhandeling over de ontwikkeling van het kustgebied ten tijde van de neolithische nederzetting. Een analyse van de veranderende omgeving gebaseerd op de bestudering van diatomeeën en weekdieren (schelpen) volgt. Met name de hierop volgende hoofdstukken zullen de interesse wekken van (archeo- en paleo)botanici. Aan de hand van een pollenanalyse wordt de voormalige vegetatie gereconstrueerd. De reconstructie toont een vegetatie met grote diversiteit. Bijzonder aan het pollenonderzoek is, dat een deel van het pollen uit coprolieten (gefossiliseerde uitwerpselen) is gehaald, waarvan een aantal afkomstig is van de voormalige bewoners van de nederzetting. Andere aanwijzingen betreffende de omringende vegetatie tijdens verschillende bewoningsfasen volgen uit de analyse van botanische macroresten, het gaat hierbij voornamelijk om zaden. Ook op het gebied van economische botanie is een hoofdstuk met belangwekkende informatie te vinden: nog niet eerder zijn Nederlandse gewassen in een zo ver verleden aangetoond als de vondsten van deze neolithische vindplaats. Bijzonder interessant is het inzicht dat verkregen wordt in het aandeel dat zetmeelhoudende wortels, wortelknollen, bollen en dergelijke, hebben gehad in het dieet van de lokale neolithische bevolking door het toepassen van recent verbeterde identificatietechnieken van verkoold materiaal van zachte (parenchymatische) plantendelen.

Samenvattend is het boek geschikt voor lezers met een (pre)historische interesse en voor lezers die geïnteresseerd zijn in het werk van botanici (en andere biologen) die in de archeologie zijn

terecht gekomen. Het boek geeft een vrij compleet overzicht van de mogelijkheden van (biologische) specialismen binnen dit onderzoeksgebied.

Bij de vindplaats is, aan de noordwestkant van de Harnaschpolder te Schipluiden, een archeologisch monument aangelegd in de vorm van een prehistorisch duin met een begroeiing van gras, bomen en struiken, die is geïnspireerd door de botanische gegevens en andere vondsten uit de opgraving. Belangstellenden kunnen hier desgewenst een kijkje nemen.

Robine Houchin

Boekaankondigingen

Alterra-rapporten

Deze rapporten zijn gratis als PDF-files te downloaden via de website www.alterra.wur.nl – kies op deze website in het menu voor ‘Publicaties’ en vervolgens ‘Alterra-rapporten’. De gewenste rapporten zijn te vinden via het rapportnummer of te zoeken via auteurs of trefwoorden. Gedrukte exemplaren zijn te bestellen door overmaking van het vermelde bedrag op bankrekening 36.70.54.612 t.n.v. Alterra te Wageningen, onder vermelding van het gewenste rapportnummer. Info: Alterra, Postbus 47, 6700 AA Wageningen, tel. 0317-474700; e-mail: info.alterra@wur.nl.

A.E. van den Berg & M. van Winsum-Westra, *Ontwerpen met groen voor gezondheid. Richtlijnen voor de toepassing van groen in ‘healing environments’*, Wageningen, 2006, 64 pag. incl. bijlage, € 25, Alterra-rapport 1371 (en Reeks Belevingsonderzoek 15).

*C.A. van den Berg, A. Oosterbaan & R. de Waal, *Onderzoek naar oorzaken voor het ontbreken van natuurlijke verjonging*, Wageningen, 2006, 34 pag. incl. bijlagen, Alterra-rapport 1420.

J.W.J. van der Gaast, *De grondwaterdynamiek in het waterschap Regge en Dinkel*, Wageningen, 2006, 140 pag. incl. bijlagen + CD-ROM, € 35, Alterra-rapport 1335.

C.M. Goossen, H. Meeuwse, J. Franke & M. Kuypers, *Landschap Idols. het ideale landschap volgens de Nederlanders op basis van de halfjaarlijkse analyse van de website www.daarmoetikzijn.nl*, Wageningen, 2006, 44 pag. incl. bijlage, Alterra-rapport 1402.

H.W.G. Meesters, K.S. Dijkema, W.E. van Duin, C.J. Smit, N. Dankers, P.J.H. Reijnders, R.K.H. Kats en M.L. de Jong, *Natuurwaarden in de Kombergingsgebieden Pinkegat en Zoutkamperlaag en mogelijke effecten van bodemdaling door gaswinning*, Wageningen, 2006, 191 pag. incl. bijlagen, slechts in beperkte mate aandacht voor flora en vegetatie, € 30, Alterra-rapport 1310.

R. Nijboer, P. Verdonschot, A. Piechocki, G. Tończyk, M. Klukowska, *Characterisation of pristine Polish river systems and their use as reference conditions for Dutch river systems*, Wageningen, 2006, 221 pag. incl. bijlagen, met relatief beperkte aandacht voor plantensoorten en vegetatie, € 25, Alterra-rapport 1367.

*A. Oosterbaan, J.J. de Jong, J.K. van Raffe & C.M. van der Heide, *Kosteneffectiviteit van beheer van bos- en natuurterreinen. Methode. Een onderzoekmethode voor het bepalen van de verhouding tussen kosten en effecten van verschillende maatregelpakketten voor het beheer van natuurterreinen*, Wageningen, 2006, 35 pag. incl. bijlagen, Alterra-rapport 1396.

*A. Oosterbaan, H. van Blitterswijk & C.M. Niemeijer, *Onderzoek naar de inzet van cliënten uit de zorg in het groen bij gemeenten*, Wageningen, 2006, 35 pag., Alterra-rapport 1400.

*M.J.M. Smulders, P.F.P. Arens, H.A.H. Jansman, J. Buiteveld, G.W.T.A. Groot Bruinderink & H.P. Koelwijn, *Herintroduceren van soorten, bijplaatsen of verplaatsen: een afwegingskader*, Wageningen, 2006, 69 pag. incl. bijlagen, beleidsstuk met relatief beperkte aandacht voor plantensoorten, Alterra-rapport 1390 (en PRI-rapport 128).

*C.M. van Herk, *Korstmossen in Overijssel: milieuindicatie, natuurwaarde, veranderingen 1989–2005*, Soest, 2006, 42 pag. incl. bijlage, rapport van het Lichenologisch Onderzoekbureau Nederland